

Eliezer's Controversial Wager

בראשית כד

ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל-באר המים לעת ערב לעת צאת השאבת: ויאמר ה' אלהי אדני אברהם הקרה-נא לפני היום ועשה-חסד עם אדני אברהם: הנה אנכי נצב על-עין המים ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים: והיה הנער אשר אמר אליה הטי-נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם-גמליך אשקה **אתה הכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי-עשית חסד עם-אדני:** ויהי-הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן-מלכה אשת נחור אחי אברהם וכדה על-שכמה: ...

והאיש משתאה לה מחריש לדעת ההצליח והנה דרכו אס-לא: ויהי כאשר כלו הגמלים לשפות ויסקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על-ידיה עשרה זהב משקלם: ויאמר בת-מי את הגידי נא לי היש בית-אביך מקום לנו ללון: ותאמר אליו בת-בתואל אנכי בן-מלכה אשר ילדה לנחור: ותאמר אליו גם-תבן גם-מספוא רב עמנו גם-מקום ללון: ויקד האיש וישתחו ה': **ויאמר ברוך ה' אלהי אדני אברהם אשר לא-עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך נחני והנה בית אחי אדני:**

Chullin 95b

Rab was once going to his son-in-law R. Hanan when he saw a ferry-boat coming towards him. Said he to himself: When the ferry-boat comes to meet one it is a good omen. As he came to the door he looked through the crack of the door and he saw the meat of an animal hanging up. He then knocked at the door and everybody came out to meet him, even the butchers too. Rab however did not take his eyes off [the meat] and said to them: 'If that is how [you look after things], then you are giving my daughter's children forbidden meat to eat'. And Rab did not eat of that meat. But why? If because of meat that had disappeared from sight, but here he did not lose sight of it; and if because of the omen, **but Rab himself has said: An omen which is not after the form pronounced by Eliezer, Abraham's servant, or by Jonathan the son of Saul, is not considered a divination!** – [The reason is that] it was a meal of free choice and Rab would not partake of a meal of free choice.

רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק יא הלכה ד

אין מנחשין כעכו"ם שנגמר (ויקרא יט כו) "לא תנחשו". כיצד הוא הנחש. כגון אלו שאומרים הואיל ונפלה פתי מפי או נפל מקלי מזדי איני הולך למקום פלוני היום שאם אלך אין חפציי נעשים. הואיל ועבר שועל מימיני איני יוצא מפתח ביתי היום שאם אצא יפגעני אדם רמאי. וכן אלו ששומעים צפצוף העוף ואומרים יהיה כד ולא יהיה כד. טוב לעשות דבר פלוני ורע לעשות דבר פלוני. וכן אלו שאומרים שחט תרנגול זה שקרא ערבית. שחט תרנגולת זו שקראה כמו תרנגול. וכן המשים סימנים לעצמו אם יארע לי כד וכד אעשה דבר פלוני ואם לא יארע לי לא אעשה, כאליעזר עבד אברהם. וכן כל פיוצא בדברים האלו הכל אסור. וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו לוקה:

השגת הראב"ד

זה שבוש גדול שהרי דבר זה מותר ומותר הוא ואולי הטעהו הלשון שראה כל נחש שאינו כאליעזר ויונתן אינו נחש והוא סבר שלענין איסור נאמר, ולא היא. אלא ה"ק אינו ראוי לסמוך. ואיך חשב על צדיקים כמותם עבירה זו ואי הוו אינהו הוו מפקי פולסי דנורא לאפיה.

תוספות מסכת חולין דף צה עמוד ב

כאליעזר עבד אברהם - ואם תאמר אליעזר היאך ניחש למ"ד בפ' ארבעה מיתות (סנהדרין דף נו:). כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו? וי"ל דהוא תנא סבר שלא נתן לה הצמידים עד שהגידה לו בת מי היא. ואע"ג דכתיב (בראשית כד) ויקח האיש נזם זהב וגוי והדר כתיב ויאמר בת מי את אין מוקדם ומאוחר בתורה, וכן מוכח כשספר דכתיב ואשאל אותה ואומר בת מי את. וכיונתן בן שאול - וא"ת היאך ניחש ויש לומר דלאז את נערו אמר כן ובלאו הכי נמי היה עולה.

Drashot HaRan 12

And if one would ask: if one is forbidden to resort to these signs and is called an augurer if he does so, how are we to understand Rav...? – the answer is: though Rav tested propitiousness by means of a ferry, he did

not make his future action entirely dependent upon the result of that test, but only sought some indication of whether he would meet with success; and even if the sign was that he would not, he would not, because of this, abandon his undertaking, knowing as he did that the Blessed One can change everything according to His will...

But did not Rav himself say that any augurer who is not like Eliezer the servant of Abraham and Jonathan the son of Saul is not an augurer?" That is: if he does not rely implicitly upon his augury as did Eliezer the servant of Abraham, who said (Genesis 24:14): "And it will be that maiden to whom I say: 'Hand down your pitcher that I may drink' ...But if you would ask: Then these two [Eliezer and Jonathan] were confirmed augurers! How can such a thing be said of righteous men such as these? The answer: augury is forbidden only insofar as it is not dictated by intellect, but whatever is dictated by intellect is not augury but "the way of the world," and differs in no way from saying: "If it rains tomorrow, we shall sow," and the like.

רמב"ן דברים יח:ט

...כי המעונן והמנחש אינה תועבה ולא הוריש הכנענים בעבורם כי כל בני אדם יתאוו לדעת עתידות למו ומתעסקין בחכמות רבות כאלה לדעתם. ועתה דע והבן בעניני הכשפים כי הבורא יתברך כאשר ברא הכל מאין עשה העליונים מנהיגי התחתונים אשר למטה מהן ונתן כח הארץ וכל אשר עליה בכוכבים ובמזלות לפי הנהגתם ומבטם בהם כאשר הוא מנוסה בחכמת האיציטגנינות ועשה עוד על הכוכבים והמזלות מנהיגים מלאכים ושרים שהם נפש להם, והנה הנהגתם מעת היותם עד לעולם ועד גזירת עליונים אשר שם להם. אבל היה מנפלאותיו העצומות ששם בכח המנהיגים העליונים דרכי תמורות וכחות להמיר הנהגת אשר למטה מהם שאם יהיה מבט הכוכבים (בפניו) בפנים אשר כנגד הארץ טובה או רעה לארץ או לעם או לאיש ימירו אותם הפנים העליונים עליו להפך במבט עצמו... ועל כן אמר בעל ספר הלבנה החכם בנגרמונסי"א כשהלבנה והיא נקראת גלגל העולם בראש טלה על דרך משל ויהיה פניו מול פלוני תעשה תמונה לדבר פלוני ויוחק בה שם השעה ושם המלאך הממונה עליה מן השמות ההם הנזכרים באותו הספר ותעשה הקטרה פלונית בענין כך וכך יהיה המבט עליה לרעה לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס, וכאשר תהיה הלבנה במזל פלוני תעשה תמונה והקטרה בענין פלוני לכל טובה לבנות ולנטוע והנה גם זה הנהגת הלבנה בכח מנהיגיה. אבל ההנהגה הפשוטה אשר במהלכה הוא חפץ הבורא יתברך אשר שם בהם מאז, וזה היפך וזה סוד הכשפים וכחם שאמרו בהם (חולין ז) שהם מכחישים פמליא של מעלה לומר שהם היפך הכחות הפשוטים והם הכחשה לפמליא בצד מהצדדין ועל כן ראוי שתאסור אותם התורה שיונח העולם למנהגו ולטבעו הפשוט שהוא חפץ בוראו... וכאשר כלל הכתוב המעוננים והקוסמים עם התועבות הנזכרות חזר ופירש (דברים י"ח:י"ד) הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו כי חכמתם לדעת הבאות ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך יאמר הנה אסר לך השם המעשים האלה הנזכרים בעבור שהם תועבות לפניו ובגללם הוריש הגוים ההם מפניך ואסר לך הנחשים והקוסמים בעבור שעשה לך מעלה גדולה לתתך עליון על כל גויי הארץ שיקים בקרבך נביא ויתן דבריו בפיו ואתה תשמע ממנו מה יפעל אל ולא תצטרך אתה בעתידות אל קוסם ומנחש שיקבלו אותם מן הכוכבים או מן השפלים בשרי מעלה שאין כל דבריהם אמת ולא יודיעו בכל הצריך אבל הנבואה תודיע חפץ השם ולא יפול דבר מכל דבריה.

רמב"ן דברים יח:יג

וטעם תמים תהיה עם ה' אלהיך שנייחד לבבנו אליו לבדו ונאמין שהוא לבדו עושה כל והוא היוודע אמתת כל עתיד וממנו לבדו נדרוש העתידות מנביאיו או מאנשי חסידיו רצונו לומר אורים ותומים. ולא נדרוש מהוברי שמים ולא מזולתם ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים. אבל אם נשמע דבר מהם נאמר הכל בידי שמים כי הוא אלהי האלהים עליון על הכל היכול בכל משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו מפר אותות בדים וקוסמים יהולל ונאמין שכל הבאות תהיינה כפי התקרב האדם לעבודתו.

רמב"ן בראשית כד

לשון רש"י (רש"י על בראשית כ"ד:י"ד) ראויה היא לו שהיא גומלת חסדים וראויה ליכנס בביתו של אברהם ובה אדע לשון תחינה הודיעני בה שעשית חסד עם אדוני. ואם כן יאמר ידעתי כי באמת אותה הוכחת לעבדך ליצחק - ואינו נקשר יפה. אבל פירושו הקרה נא לפני היום הזה המקרה שתהיה הנערה אשר אומר אליה אותה שהוכחת לעבדך ליצחק, ועשה בזה חסד עם אדוני אברהם כי בה אדע כי עשית חסד עמו אם תהיה ממשפחתו וטובת שכל ויפת מראה וכן אמר (בראשית כ"ד:מ"ג) והיה העלמה היא האשה אשר הוכיח ה':

ספורנו: והיה הנערה אשר אומר אליה התפלל שיהיה כך לא שסמך על נחש וכן היה ביהונתן בן שאול ומה שאמרו ז"ל כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם ויהונתן בן שאול אינו נחש. הכונה היא שיאמר המנחש כדבריהם אבל יאמר זה

R. Moshe Taragin

According to the Ra'avad, the issur applies only to conventions practiced by ancient seers; evidently, the issur stems from the world of avoda zara. Though the Rabbenu Dovid slightly disagrees with the Ra'avad in terms of scope (and extends it to any vacuous system - even if not practiced by ancient cultures) he might still define the issur in terms of avoda zara/black magic and thereby limit it only to meaningless systems. By contrast, the Ramban (and possibly the Rambam) by extending the issur to any attempt to predict the future - even authentic ones might have viewed the issur as deriving from a lack of faith in Hashem.

This question might suggest an additional halakhic ramification. Would a Gentile be forbidden to utilize nichush? This issue is dealt with by the Kesef Mishneh (in his commentary to the Rambam ibid. and by the Me'iri to [Sanhedrin 56b](#)). Clearly, if the issur stems from the world of avoda zara there might be room to prohibit a Gentile as well (though we might question which aspects of avoda zara apply to a Gentile. At least the 'feasibility' of extending the issur applies). If, however, the issur derives from a lack of 'higher' faith and commitment to Hashem, we would surely limit the issur to Jews (as the section in Shoftim suggests). Obviously, this issue greatly influences the way we understand the section in parashat Chaye Sara in which Eliezer appears to use a sign to determine the appropriate woman to marry Yitzchak.

Quite possibly...if indeed nichush is a form of avoda zara there would be no special permits allowed. If, however, it displays a lack of trust in Hashem, no issur would apply if the person is operating under ru'ach ha-kodesh and trusts that whatever sign might occur is really a communicate directly from Hashem. Indeed, Eliezer utilized this sign, but it was permitted because in his exceptional case it did not display a lack of "tamim tihiyeh im Hashem Elokekha."